

به نام خداوند بخشنده و مهربان

محمود خان صبا و کودکان هایش

(پیشامنگان شعر کودک)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

سرشناسه: علی پور، منوچهر

عنوان قراردادی: محمودخان صبا و کودخانه هایش

عنوان و پدیدآور: محمودخان صبا و کودخانه هایش (پیشاهنگان شعر

کودک ۱) منوچهر علی پور، مهری رزمجو

مشخصات ظاهری: تهران: پرنو، ۸۸ ص

انتشارات پرنو، ۳۱۹ شابک: ۵-۳-۹۹۶۵۳-۹۷۸-۶۰۰

وضعیت فهرست نویسی: فیباموضوع: محمودخان ملک الشعراءمحمودبن

محمد حسین ۱۳۱۱-۱۲۸۸ق نقد و تفسیر.

موضوع: شاعران ایرانی، نقد و تفسیر

رده بندی کنگره: PIR۷۳۵۹ رده بندی دیویی: ۱۳۹۶/۸۴۸

ساره کتابخانه ملی: ۴۹۹۶۳۶۲

انتشارات پرنو

سایه ات پرنو

تهران، میدان انقلاب، خیابان سیافى نزاد، پلاک ۲۶۶ طبقه هم کف، تلفن:

۶۶۹۶۹۰۵۵ - ۱۹۹۹ - ۹۱۲۲

محمودخان صبا و کودخانه هایش

(پیشاهنگان شعر کودک ۱)

منوچهر علی پور - مهری رزمجو

طراح جلد فاطمه مقدس

لیتوگرافی صدف چاپخانه مهارت صحافی مهرگان

نوبت چاپ نخست ۱۳۹۸ • شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

قیمت ۱۶۰۰۰ تومان • شماره نشر ۱۲۵

شابک: ۵-۳-۹۹۶۵۳-۹۷۸-۶۰۰

حق چاپ: ۱۳۹۸، انتشارات پرنو ©

فهرست

پیشگفتار.....	۹
بخش اول: گذری کوتاه بر زندگی و آثار صبا.....	۱۷
گذری کوتاه بر زندگی.....	۱۹
آثار محمود خان صبا.....	۲۳
سبک شاعری محمود خان.....	۲۵
بخش دوم: بررسی همه سویه اشعار صبا.....	۲۹
محتوا و بن‌های شعر.....	۳۴
هنجارها و شگردهای روانه.....	۵۰
کاربست واژگان محاوره.....	۵۱
کاربست گونه‌های فعل و حروف.....	۵۴
هنجارها و شگردهای زیبایی‌شناختی.....	۵۷
روایت‌شناسی شعر.....	۶۴
بخش سوم: نمونه اشعار صبا.....	۷۱
کتاب نما.....	۸۳
نام نما.....	۸۸
چکیده انگلیسی.....	۸۹

پیش‌گفت:

ادبیات کودک در ایران سابقه دیرسالی ندارد. در بررسی ادبیات کهن، در می‌یابیم که شاعران و نویسندگان فقط به خلق آثاری برای بزرگسالان هم نپرداختند گویی کودک و کودکی نقشی در ذهن و زبان آنان و بهیچ‌وجهی از هنر اهالی قلم و دانش نداشته است.

ردپای کودک و کودکی البته در آثار بزرگان ما به چشم می‌خورد. آن چنان که حتی در حماسه‌ی یادگار زریران که یکی از نخستین متون کهن ایرانی است و فردوسی بدان فراوان چشم داشته است، نقش کودک را در آفرینش آن بسیار پررنگ و پرتاثیر می‌بینیم.

"بستور" کودک هفت ساله، قهرمان اصلی یادگار زریران است و در شاهنامه چون نیک بنگریم، می‌بینیم که

نخستین حماسه را "سیامک" فرزند کیومرث به وجود آورده است. جنگ و ستیز بین "شاه بچه" و "دیو بچه" در دوران اساطیری شاهنامه فردوسی شکل می گیرد و بنیان این کتاب سترگ را می نهد.

پیدایش افسانه ها و اسطوره ها در ایران باستان حکایت از این دارد که آفرینندگان این گونه آثار، نیم نگاهی به بیان پند و اندرز رای کودکان سرزمین شان داشته اند. کتاب "هزار افسان" بی ثمن از جمله آثار پیش از اسلام است که افسانه گویی و افسانه سازی را در ایران کهن یادآور می شود.

روایت قصه ها را قصه خوانی، قصه گویی، همچنین پیدایی لالایی ها و ادبیات فولکلوریک و عامیانه تاکید بر اهمیت بنیاد کودک و کودکی در این بوم و باستان. اگر چه گویندگان لالایی ها و ترانه های عامیانه را هیچ یک از پژوهشگران شناسایی نکرده اند، اما به راستی این لالایی ها و ترانه ها و چیستان ها نشان از حضور قدرتمند گونه ای از ادبیات پارسی دارد که اگر بیش تر بدان توجه می شد، امروزه در جهان در حوزه ادبیات کودک درخشان تر ظاهر می شدیم و بر تارک ادب جهان خوش می درخشیدیم.

توجه به افسانه های اطفال حتی در دوره آغازین ادب

فارسی بعد از اسلام ، به روشنی به چشم می خورد و می توان گفت: « شدت علاقه مندی خاص و عام به افسانه ها و حکایت های رایج در میان مردم به حدی بوده است که یکی از دانشمندان بزرگ قرن چهارم "ابو عبدالله جهشیاری" به گردآوری آنها پرداخت و نزدیک به پانصد قصه و افسانه فراهم آورد. پیش از آنکه به پایان کار خویش برسد درگذشت. » (سرادی، ۱۳۸۵، ص ۸۰)

اما پیش از این لایه ها و ترانه های عامیانه در ایران زمین از گونه ای دیگر است. نمک می دانیم که سرایندگان لایه مادران هستند. به همین دلیل بر این باوریم که مادران نخستین شاعران جهانند. اگر در ریختن لایه های ژرف تر بنگریم این گونه شعرها را گاهی همسان قوی ترین دوبیتی های زبان و ادب پارسی می یابیم .

لایه سرایان ادعای شاعری نداشتند. با همین دلیل نامشان در تاریخ درج نشده است اما عاطفه به عنوان یکی از عناصر اصلی شعر در کنار موسیقی درونی و بیرونی ، نشان در این شعر موج می زند که در بررسی لایه ها ، یک منتقد ادبی بسیار شگفت زده می شود که آیا سرایندگان این لایه ها به فن شعر آگاهی داشتند؟!

یک نمونه از لالایی ها را که بسیاری از خوانندگان این کتاب با آن آشنا هستند باهم می خوانیم و درنگی می کنیم:

لالا لالا ، گل پونه گدا آمد در خونه

نوش دادیم بدش آمد خودش رفت و سگش آمد

لالا لالا گلم باشی تو درمون دلم باشی

بمونی مونسم باشی بخوابی از سرم واشی

لالا لالا گل ، خشخاش بابات رفته خدا همراهش

لالا لالا گل فندک ننه ات اومد سر صندوق

لالا لالا گل پسته بابات رفته کمر بسته

لالا لالا گل زیره چرا خوابت نمی گیره ؟

که مادر قربونت میره (ه.ا.ت، ۱۳۷۸: ۲۱۶)

آن چه در این لالایی به چشم می آید بهره گیری خالق آن از زبان گفتار یا عامیانه است . تکلف و پیچیدگی در آن نیست . مادر در خوانش آن با عاطفه برخورد می کند . دغدغه ها و حرف های مگوی مادر در این لالایی موج می زند . این لالایی یکی از گونه های بسیار قدرتمند ادبیات منظوم کودک است که اگر پژوهشگران از منظر نشانه شناسی و معنا شناسی بدان توجه کنند درمی یابند که دردها و رنج های زیاد مادران سرزمین ما در این گونه سروده ها فراوان یافت می شود .